

Коршевнюк Т.В.

*кандидат педагогічних наук, старший науковий співробітник,
Інститут педагогіки
Національної академії педагогічних наук України*

СИТУАЦІЙНІ ЗАВДАННЯ ЯК ЗАСІБ КОМПЕТЕНТІСНО ОРІЄНТОВАНОГО НАВЧАННЯ БІОЛОГІЇ УЧНІВ

Концепцією Нової української школи інструментом впровадження компетентнісного підходу у навчальних програмах визначено зміщення акценту з нагромадження фактів на розвиток умінь їх застосовувати не лише у навчанні, але й за межами школи [2].

Цим детерміновано розроблення і використання певних видів завдань, які забезпечують організацію і підтримку дій, що орієнтовані на формування певної компетентності. Методичним потенціалом щодо цього наділені ситуаційні завдання. До ситуаційних належать завдання, які стосуються особистісно чи соціально значущих проблем (гігієнічних, екологічних, побутових, санітарних, епідеміологічних, етичних та ін.) і передбачають здійснення учнем/ученицею дій, що свідомо ним/нею обрані для їх вирішення: ідентифікація проблеми, обрання способу виконання завдання, обґрунтування свого вибору, представлення результату виконання завдання. У процесі роботи над такими завданнями учні можуть виявляти, що їх життєвий досвід, деякі точки зору, критерії оцінки і вибір рішень, які раніше були для них правильними і достатньо надійними, неефективні у реальних умовах. Це спонукає школярів до пошуку нових знань, способів діяльності, перегляду власної системи цінностей.

У ситуаційних завданнях реалізуються принципи проблемності, спеціального формування прийомів розумової діяльності, індивідуалізації, самостійності. Кожне таке завдання включає елементи, що комплементарні компонентам ключових і предметної біологічної компетентності (знанням, способам діяльності, ставленням), отже, являє собою проблемно-пізнавальний комплекс. Крім того, завдання цього типу допомагають у вирішенні актуальної проблеми шкільної біологічної освіти: як предметні знання, що здебільшого абстрактні для учнів і не пов'язані з їхнім життям, зробити особистісно значущими, як продемонструвати різні аспекти їх цінності для окремої людини і людства в цілому. Тому ситуаційні

завдання обрано засобом компетентнісно орієнтованого навчання біології.

Важливі характеристики ситуаційного завдання – проблемність, за якої результатом його виконання буде знаходження нового знання, яке учень сприйматиме як свій особистий результат, і актуальність, яка досягається завдяки можливості змоделювати цілісний контекст реальних подій (тому у літературі для цих завдань також вживають термін контекстні).

Наведемо приклади ситуаційних завдань.

Приклад 1. Україна – один із світових лідерів з виробництва вишень. Українські садоводи вирощують урожайні сорти вишень, підживлюють їх і захищають від комах-шкідників. Але вітряна і дощова погода дуже непокоїть господарів квітучих вишневих садів. Поясніть чому. Запропонуйте спосіб, який зможе зарадити садоводам у цій ситуації.

Приклад 2. Ви захворіли на ангіну і лікар призначив двотижневий курс лікування антибіотиками. Після трьох днів лікування Ви стали почуватися краще і припинили приймати антибіотики. Поясніть, на яку небезпеку Ви наражаєте свій організм у випадку повторного захворювання на ангіну. Відповідь обґрунтуйте.

Такий формат завдань дозволяє перевірити, наскільки знання, набуті в школі, можуть використовуватися учнями у повсякденному житті, у реальних ситуаціях. Ситуаційні завдання привабливі для учнів з кількох причин. По-перше, вони здебільшого позбавлені безособистісної форми, а містять адресне звернення (*як ти вважаєш, поясни свою думку, дай можливе пояснення, запропонуй вирішення проблеми* та ін.). Це демонструє школярам, що їхня думка важлива, в їхніх силах вирішити завдання, проблему, як наслідок – позитивний психологічний вплив на дитину. По-друге, ці завдання стосуються реальних ситуацій, які спостерігали учні, були їх учасниками або можуть бути ними з високою часткою ймовірності. По-третє, учні отримують право самостійно обирати шлях вирішення завдання і нести відповідальність за свій вибір. Ці уміння необхідні для успішної адаптації до сучасного життя і зайняття активної позиції в ньому.

Основні критерії ситуаційного завдання: доступність для розуміння учнями; наявність зв'язку з компонентами предметної біологічної компетентності, що визначені програмою (знаннєвим, діяльнісним, ціннісним) [1]; відображення елементів ключових

компетентностей; особистісна і соціальна значущість. Часто одне ситуаційне завдання сприяє створенню умов для формування кількох компонентів однієї компетентності або кількох і може бути використане для їх перевірки. Це означає, що ситуаційні завдання наділені компетентнісний потенціалом, розкриття якого на конкретних прикладах подано у таблиці 1. Зазначений у таблиці 1 педагогічний ефект завдання інтегрує особистісну і соціальну значущість сформованих компетентностей (і предметної, і ключових).

Таблиця 1

Приклад ситуаційного завдання	Компоненти компетентності, що формуються/перевіряються завданням (відповідно до навчальної програми)	Педагогічний ефект завдання (на основі інтеграції компонентів предметної і ключових компетентностей)
<p>На уроці біології тобі видали три мікропрепарати: а) шкірки луски цибулі, б) м'якоті кавуна; в) листка елодеї. Що потрібно знати, щоб визначити, де який препарат? Склади послідовність дій з їх розпізнавання.</p>	<p><i>Знання:</i> наводити приклади частин клітини. <i>Діяльність / уміння:</i> розпізнавати рослинні клітини та їхні складові на мікропрепаратах <i>Ставлення:</i> усвідомлює можливість глибшого дослідження клітини за допомогою сучасних приладів і методів досліджень</p>	<p>Учень / учениця: – відтворює по пам'яті інформацію, необхідну для виконання завдання; – самостійно переносить наявні знання і уміння у нову ситуацію; – аналізує об'єкти з метою виділення ознак</p>
<p>На хлібі, що кілька днів залишається у поліетиленовому пакеті, часто з'являється пліснява. Як це пояснити? Що ти зробиш, якщо побачиш хліб з пліснявою? Обґрунтуй свої дії</p>	<p><i>Діяльність / уміння</i> застосовувати знання для зберігання продуктів харчування, профілактики захворювань, що спричинюються грибами <i>Ставлення:</i> усвідомлює небезпеку захворювань, що спричинюються грибами</p>	<p>Учень / учениця: – уміє бачити нові проблеми у стандартній ситуації; – самостійно переносить знання і уміння у нову ситуацію; – пропонує способи розв'язання проблеми на основі відомих</p>

Використання ситуаційних завдань в освітньому процесі з біології дозволяє здійснювати зв'язок навчання з практикою, допомагає учням активно використовувати і накопичувати

особистий досвід, усвідомлювати роль біологічних знань у розумінні явищ живої природи і фактів, у безпечному існуванні у соціоприродному середовищі, успішній діяльності себе і оточуючих. Виконання подібних завдань здатне запобігти формуванню в учнів та їхніх батьків уявлення, що біологія далека від їх життєвих потреб, сприяє розвитку у підлітків умінь розв'язувати навчальні і позанавчальні проблеми.

Список використаних джерел:

1. Біологія. 6-9 класи. Програма для загальноосвітніх навчальних закладів // Біологія. Природознавство. Основи здоров'я: методичні рекомендації МОН України щодо організації навчального процесу у 2017/2018 навчальному році; оновлені на компетентнісній основі навчальні програми для 5-9 класів; методичні коментарі провідних науковців щодо впровадження ідей Нової української школи. – К.: УОВЦ «Оріон», 2017. – С. 16-62.
2. Нова українська школа: основи Стандарту освіти. – Львів, 2016. – 64 с.

Лазарець А.В.

студент;

Науковий керівник: Гурська О.В.

кандидат біологічних наук;

*Кременецька обласна гуманітарно-педагогічна академія
імені Тараса Шевченка*

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ЯК СКЛАДОВОЇ ЕКОЛОГІЧНОЇ ОСВІТИ УЧНІВ ЗАГАЛЬНООСВІТНІХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ

У сучасних умовах розвитку людської цивілізації проблема взаємодії суспільства і природи набуває важливого значення. Людство нарешті усвідомило, що посилення впливу на довкілля може стати безконтрольним і загрожує існуванню всієї цивілізації. Важливе значення у подоланні екологічної кризи, на думку науковців, належить освіті підростаючого покоління, зокрема середній освіті, що покликана формувати екологічну культуру, фундаментальні екологічні знання, екологічне мислення і